

8 נובמבר 2021

נייר עמדה בנושא עליה בשימוש בסמים בקרב בני נוער

לכבוד דיון הוועדה המיוחדת לענייני התמכרויות, סמים ואתגרי הצעירים, 8.11.2021

1. איגוד העובדות והעובדים הסוציאליים הינו הארגון היציג של העובדות והעובדים הסוציאליים בישראל. אנו מאגדים כ-14 מתוך כ-17 אלף עובדות ועובדים אשר מועסקים בשירותים שונים בכל רחבי הארץ.

ישנה עליה בשימוש בחומרים ממכרים בקרב בני נוער וכן שינוי בדפוס השימוש

2. עובדות ועובדים סוציאליים מישוברים שונים מעידים על 2 תופעות: עליה בשימוש בחומרים ממכרים בקרב בני נוער לצד שינוי בדפוס השימוש.
3. המשמעות של השינוי בדפוס היא, שבעוד בעבר ניתן היה לראות באופן כמעט בלעדי שימוש בקנאביס, כיום ניתן לזהות מעט יותר שימוש גם בסמים אחרים, ובהם קוקאין.

הגידול בשימוש קשור עמוקות במשבר הקורונה

4. עדויות של עובדות ועובדים סוציאליים שונים נמצא קשר ישיר בין הגידול המתואר ובין משבר הקורונה.
5. עדויות אלו מקבלות תימוכין בסקר שערך איגוד העובדות והעובדים הסוציאליים בשלהי הסגר השלישי, פברואר 2021, ובו נבדקה השפעת משבר הקורונה על מקבלי השירותים החברתיים.
- לפי ממצאי הסקר, כשליש מהעובדות והעובדים הסוציאליים אשר עובדים עם בני נוער דיווחו שמאז פרוץ הקורונה יש עליה בשימוש בחומרים ובהתמכרויות בקרב אוכלוסייה זו. למעלה מ-60% מתוכם דיווחו, שהם פוגשים נערים שלא היו מוכרים קודם לכן או נערים שהכירו בעבר אך שקודם למשבר הקורונה סיימו את הטיפול.
6. מעניין וחמור במיוחד ש-75% מהעובדות והעובדים הללו דיווחו, שלמרות הגידול ישנה פגיעה ביכולתם לתת מענה. מחצית מתוכם דיווחו, למשל, שנאלצו לצמצם את העיסוק בפעולות מניעה.
7. מתוך הידע המקצועי שלנו ניתן להבין בקלות את הקשר שבין השימוש בסמים לבין משבר הקורונה. שימוש בסמים בקרב בני נוער קשור לא פעם בתחושות של ריקנות ושעמום, חרדה, מצוקה והעדר גבולות. בדומה, גם בתקופות של חופשים מבתי הספר ניתן לראות גידול בשימוש בסמים ואלכוהול.
8. אנו שבים ואומרים את אשר התרענו מפניו גם בעבר: **בכל הנוגע לשירותים החברתיים – משבר הקורונה טרם הסתיים. מטבען של תופעות חברתיות כגון שימוש בסמים והתמכרויות, וכפי שהידע המקצועי מלמד אותנו, המצוקות הללו לא נעלמו עם פתרון ההיבט הרפואי או הכלכלי של המשבר.** כך קורה במשברים, אשר לעיתים ההשלכות שלהם מתגלות רק לאחר סיומם, וכאשר לא עסוקים רק ב"הישרדות" היומיומית. כך, למשל, קורה במצבי מלחמה, וכך קורה ולהערכתנו עוד יקרה במשבר הקורונה.

השפעת השיח הציבורי בנושא הקנאביס על בני נוער

9. תופעה מקבילה שמתרחשת היא שינוי השיח הציבורי בנושא הקנאביס והקונצנזואליות ההולכת וגוברת של גישות אי-ההפללה או הלגליזציה על מתבגרים. לא ניתן להתעלם גם מההשפעות של שיח זה על בני נוער. זאת לא בשל התנגדות (או תמיכה) בגישות של אי-הפללה של משתמשים בקנאביס, אלא על-מנת להבין באופן מלא את התופעה.

10. לפי דיווחים של עובדות ועובדים סוציאליים, השפעת השיח הציבורי באה לידי ביטוי, למשל, בכך שמתבגרים נוטים להיות יותר פתוחים בשיח אודות הקנאביס. לצד הפתיחות ניתן לראות יותר בלבול בנוגע לגבולות המותר והאסור או בלבול בנוגע לדין החל עליהם.
11. בנוסף, חלק מהעובדות והעובדים הסוציאליים הפוגשים במסגרת עבודתם מתבגרים מעידים שרשויות האכיפה נוהגות באופן מחמיר פחות מהעבר סביב עבירות של שימוש בקנאביס. זאת גם בנוגע לקטינים ומבלי שהיה שינוי חקיקתי לגביהם. על-אף היתרונות הברורים שבהימנעות מפתיחת תיקים פליליים לקטינים, יש לקחת בחשבון כי לא פעם בני נוער יגיעו לטיפול סביב שימוש בסמים רק בצל החוק, ולאחר פתיחת תיק פלילי. מכאן, למדיניות המשטרה, ככל שאכן קיימת, לצמצם פתיחת תיק על עבירות שימוש עצמי בקרב קטינים, השפעות על יכולת ההתגייסות של אותם מתבגרים לטיפול.

מענים חסרים

12. טיפול בקהילה לנערים על רצף שימוש בסמים

- א. מרבית הטיפול ניתן, וכך גם ראוי שיקרה, בקהילה. ואולם, כדי לתת אותו יש להבטיח מענה שיטתי ונגיש. לצערנו, זה אינו המצב בכל הארץ.
- ב. כך, למשל, באחת הערים באזור השרון, המונה כ-50,000 תושבים, אין כלל תקן לעובדת סוציאלית העוסקת בתחום הסמים וההתמכרויות בקרב קטינים. המענה בתחום ניתן בעיר סמוכה, ביחידת טיפול שבה עומס רב ובמקום אשר מהווה חסם להגעת חלק מהקטינים ומשפחותיהם. לכן, לעיתים הנערים אינם מקבלים טיפול על-ידי מי שיש לה את המומחיות וההכשרה המתאימים.
- ג. ואולם, יש לשים לב שלעיתים הסיבות לכך שאין מענה שיטתי ונגיש אינו רק בפריסה לא נכונה של יחידות הטיפול, אלא בעיות שוטפות בתפעולן. למשל, קיבלנו דיווח מאחת מהרשויות המקומיות במרכז הארץ, אשר בו אין מענה לקטינים הזקוקים לטיפול בהתמכרויות כבר חודשים, לאחר שאחת העובדות עזבה וטרם נמצאה לה מחליפה. בינתיים, נערים אשר זקוקים למענה ממתנינים לו או מקבלים מענה שאינו מדויק לצרכיהם, כאמור.

13. מענים בתחום התחלואה הכפולה

- א. נערות ונערים אשר מתמודדים עם תחלואה כפולה, התמכרות ומצב פסיכיאטרי, אינם מקבלים מענה במרבית השירותים הקיימים. השירותים, כיום, ברובם נותנים מענה להתמכרות בנפרד או לצרכים פסיכיאטריים בנפרד, ולכן נערים המתמודדים עם תחלואה כפולה אינם מתקבלים לטיפול באותם שירותים או שמקבלים טיפול שאינו מתאים לצרכיהם. אלו קטינים אשר לעיתים זקוקים להתערבות כוללנית וסמכותנית לשם הגנה על שלומם ועל סביבתם. לפי נתונים שפורסמו על-ידי מחקר המידע של הכנסת, כ-35% מהקטינים הממתנינים להשמה במעונות הנעולים של חסות הנוער מתמודדים עם תחלואה כפולה. למשל, מותן הטרגי של הנערות יולי זוקוביץ' ומרים פרץ יכול אולי היה להימנע, לו היו מקבלות מענה מסוג זה.
- ב. למיטב ידיעתנו, משרד הרווחה נמצא בתהליכים להקמת מעון נעול לקטינים/קטינות המתמודדים עם תחלואה כפולה. התקציב הנדרש לעניין נמצא כבר לפני כ-15 חודשים.
- ג. על-אף הדחיפות הברורה ועל-אף שמדובר באוכלוסייה פגיעה במיוחד, אין בידינו מידע אודות מועד הפתיחה הצפוי של מסגרת זו.

סיכום

14. אנו באיגוד העובדות והעובדים הסוציאליים מביעים דאגה מהגידול בשימוש בסמים בקרב בני הנוער ובשינוי דפוס השימוש. דאגתנו העיקרית היא מכך שגידול זה, הנשען על השפעות משבר הקורונה ועל השינויים בשיח הציבורי, פוגש במערכות שירותים חברתיים קורסות, אשר אינן מסוגלות לתת את המענה הנדרש.
15. מערכות אלו מאוישות על-ידי עובדות ועובדים סוציאליים אשר מבצעים את עבודתם המקצועית בעומס רב וללא הגיבוי הנדרש, והדבר בהחלט נותן את אותותיו. לפי מחקר שביצעה ד"ר טליה מיטל שוורץ-טיירי מאוניברסיטת בן גוריון, עובדות ועובדים סוציאליים בתחום ההתמכרויות מתמודדים עם שחיקה שבאה לידי ביטוי בבעיות בריאות. למעלה מ-60% מהעובדים בתחום דיווחו על תשישות וחוסר אנרגיה, תחושות לחץ, מתח וחרדה וקשיי שינה – אותם הם קשרו לעבודתם. בתחום השירותים החברתיים שבו כח האדם הוא חלק משמעותי מהמענה הניתן, רווחתם של העובדים חיונית לא רק עבורם אלא גם על-מנת להבטיח מתן מענה איכותי ויעיל לבני הנוער.
16. התוצאה הצפויה היא, שבעיות לא "תתפסנה" בעודן קטנות, אלא רק לאחר שיחמירו, יפגעו בנער, במשפחתו, בסביבה וידרשו משאבים גדולים פי כמה. במילים אחרות, במקום שנער יקבל את הסיוע שהוא זקוק לו בראשית הדרך וכאשר השימוש בסמים עודנו בחיתוליו, בשל העדר המענים הוא ימתין עד שיזדקק למענה אינטנסיבי בהרבה ולעיתים רק בהתערבות של צו בית המשפט.
17. בשל כך, יש להבטיח לא רק רצף מענים נגיש ומותאם תרבותית, אלא גם שמירה על רווחתם של העובדים באותם שירותים.